

Satura.

Spisal L. Pintar.

Habent sua fata libelli.

ljubo obrnejo, obrnejo pa včasih vendar. — To hočem pokazati na konkretnem slučaju.

Popraviti mi je namreč debelo napako — kak nasprotnik bi morda rekel „masten greh“! — ki se je vkradla v zadnji „Saturi“ na 309. strani v 9. vrsti od zgoraj. Dotično mesto se namreč ima glasiti: „sami proreki edinemu za dvopičjem sledečemu poreku.“ Napaka je seveda napaka, kdo da jo je zakrivil, ali pisatelj sam ali uredništvo, to čitateljev sicer ne briga dosti, kajti oni so s svojega stališča upravičeni, zapisati jo podpisanemu pisatelju na rovaš, če se mu tudi zgodi morda v tem krivica. Malenkost, poreče morda ta ali oni, ena črka se lahko izgubi, pazen čitatelj si pa to lahko sam popravi. To je sicer do neke meje res, včasih čitatelj že zadene popravo sam, vselej pa tudi ne. Kar je pa glavno: pisatelju samemu to ne sme biti malenkostno! —

Preidimo na drug tak slučaj! V podobnem položaju namreč kakor glede teh prorekov se nahajam, ako se z ozirom na krasotno izdajo Prešernovih Poezij iz l. 1900 zaradi izostalega gesla — sedaj šele, že daleč post festum — izgovarjam na ilustratorja, oziroma na posređovalca med urednikom in ilustratorjem. Čitajoče občinstvo je popolnoma upravičeno, da postavi izostatek Prešernovega gesla „Sem dolgo upal in se bal...“ pri omenjeni izdaji edino uredniku na rovaš; ono je popolnoma upravičeno (nò! če se tudi ne dá ravno tako daleč zavesti, da bi v svoji ogorčenosti nad toliko površnostjo površneža bombardiralo z gnilimi jajci —), ono je vendar popolnoma upravičeno, ako uredniku tako površnost, vihravost in pozabljivost zares ostro zameri. Čitajoče občinstvo, ki ne vidi za literarne kulise, ima v tem slučaju, pravim, s svojo za-

mero popolnoma prav! Čuden slučaj — zares **fatalen** slučaj — pa je zasukal stvar tako, da baš tisti, ki v „Slovenskem Narodu“ z dne 1. avgusta (št. 176) skoraj obžaluje, da se meni „zaradi tistega neodpustljivega lapsusa ni nič hudega zgodilo“ — bombardement z jajci morda? — da baš tisti — edini takorekoč izmed slovenskega čitajočega občinstva — ni prav upravičen do ostrega svojega ukora, do tistega tudi „s tako emfazo“ oponesenega oponosa, in sicer zato ne, ker je s a m, če stvar stvarno in natančno preudarimo, pri tisti površnosti nekoliko soudeleženi. — — Kako li to, bo kdo vprašal. Povedati hočem, kako.

Ko sem se bil leta 1896 po daljšem prigovarjanju založnikovem in po daljšem pomišljanju in obotavljanju z moje strani naposled vdal ter — gotovo da ne po vsiljivosti, ampak na prošnjo — prevzel redakcijo Prešernovih Poezij, pisal mi je kakih deset mesecev nato založnik (23. novembra 1896): „Da auch der Titel des Buches geschnitten — nicht gesetzt — wird, bitte ich um freundliche Mittheilung, ob er, wie folgt, richtig ist: „Poezije doktorja Franceta Prešerna“. — Na to založnikovo vprašanje nisem odgovoril samo s prostim „da“, ampak sem mu doposlal takoj celo besedilo naslovnega lista, posneto — mutatis mutandis — konservativno natančno po naslovnem listu prvotne izdaje iz leta 1847, to se pravi: v besedilo naslovnega lista sem postavil tudi „motto“: Sem dolgo upal in se bal . . . S tem, — sem si mislil takrat, je vprašanje glede naslovnega lista, oziroma glede gesla rešeno, in se nisem dalje brigal za to. Da se nisem, to je na vsak način — confiteor — moja krivda. Tega gesla namenoma izpustiti gotovo nisem nameraval, ker je pristno pesnikovo in veleznačilno; zato sem tudi takoj v prihodnji izdaji leta 1901, v takozvani „izdaji za narod“, nesrečni izostatek gesla popravil, dočim sem na primer prvotni „motto“ Gazel iz leta 1833 (Illyr. Bl. Nr. 28): „Ljubezen je bila, ljubezen še bo, ko tebe in mene na svetu ne bo“ kot navadno narodno kitico (Krain. Volksspruch) izpustil v doma, kakor je bil storil že pesnik sam v izdaji Poezij leta 1847. — Kdo da je pri napravi klišeja potem zagrešil eliminacijo na naslovni list nastavljenega gesla, ali izdajatelj, ali ilustrator, ali iz proste malomarnosti ali iz zavestne svojevoljnosti, tega nisem nikdar skušal dognati, — ker to stvari itak nič ne izpremeni — mislil sem si vdano: kar je, je. —

Prišlo pa je še nekaj vmes, o čemer sem sicer takrat molčal, kakor je molčala o izostalem geslu krasotne izdaje ocena („Ljublj.

Zvon“ XX, 116), toda danes molčati več ne morem, ker se mi zdi vendarle predebelo, da bi se kdo čudil, da si upam (o kolika predrznost!), da si upam drugim očitati debele hibe v priredbi Prešernovega teksta. — Kadar kje kaj očitam, gre mi za stvar, ne za videz, za pravo razumnost in ne za reklamo; ti očitki so stvarni, pa mislim, da smem po vsej pravici odklanjati vsako začudenje, kako da si upam... če se zde komu očitki krivični in napačni, ovrže naj jih in zavrne z razlogi. Toda vrnimo se k stvari.

Ko sem bil namreč jeseni l. 1897 izročil založniku svoj rokopis za natisk prirejenih Prešernovih Poezij, prišlo je (kakor sem že rekel) nekaj vmes, — nekaj, česar bi jaz pri najboljši volji ob skrajni skromnosti **ne** mogel imenovati — **taktnost**. Kaj da je to bilo, bo vsakdo hitro uganil, ako povem, da sem dobil 22. novembra 1898 od g. A. 8 strani obsežno pismo, v katerem se mi je „z emfazo“ sklicujoč se na svojo prakso v redakcijskem poslu g. A. nekako ponudil za sopomočnika pri redakciji Prešernovih Poezij — NB! ponudil **potem**, ko je bil že **prej** moj rokopis brez moje vednosti in privolitve razdrl in porazdelil po znanih načelih poznejše ocene v „Ljubljanskem Zvonu“ (XX, 116), oziroma Schwentnerjeve izdaje iz l. 1902 ter tako porazvrščene sešil in sklejal v nove snopiče brez „dostavka“, — da sem moral imeti pozneje še posla s tem, da sem te sešitke rokopisa iznova razdrl in po prejšnji svoji razvrstitvi urejene na novo sestavil in spravil v natisk. Zakaj da se nisem mogel vdati, da bi sprejel od g. A. vsiljevano porazvrstbo, obrazložil sem potem v predgovoru krasotne izdaje na II. in III. str., in tistega razloga, ki govori brez kakega ozira na Jurčič - Stritarjevo izdajo **za** „dostavek“, mi znana ocena g. A. še nikakor ni ovrгла. Ne te morer, audi, quo rem deducam. — — G. A. je imel moj rokopis pred seboj, to stoji. Če bi bil tedaj „motto“ pogrešil in me še pravočasno na ta nedostatek opozoril, kaj velja, da bi ga bil jaz morda res sprejel za sourednika, in rešena bi bila i njegova i moja čast. Toda „quem deus perdere vult, occaecat“. — — Knjiga je žalibog (o kako resničen je izrek „habent sua fata libelli“) res izšla brez gesla in g. A. je tej knjigi napisal (ne bom rekel **o c e n o**) obširno knjižno naznanilo, v katerem je dovršivši svoj slavospev na založnika obžaloval, da se nisem hotel ravnati po njegovem skromnem nasvetu, češ, da bi bila na ta način dobila izdaja „harmonsko **tekstno** obliko“. — — „Ako nam pa navzlic vsej tej v tipografskem oziru brezhibni in res krasni opravi Prešeren v novi izdaji ne ugaja popolnoma, kriv tega ni tiskar, ne založnik

(NB v tem slučaju ista oseba!), nego g. **urednik**," tako je pisal takrat g. A., iz ostalega gesla pa vendar niti z besedico ni omenil. In vendar je bila njegova dolžnost — recenzentova dolžnost, vsaj tedaj še, da bi bil notiral to glavno hibo takozvane krasotne izdaje, kajti redaktor nikakor ne mara uživati dvomljive tiste časti, kakor da bi bil član kake literarne vzajemne zavarovalnice, češ, da ga je recenzent z ozirom na to članstvo pardoniral. Skoraj bi človek mislil, da recenzent niti tedaj še ni bil zasledil tiste glavne hibe krasotne izdaje; če jo je pa — in je vendar molčal, tedaj je vrlo slabo izvrševal recenzentsko svojo dolžnost in izgubil vsako pravico, da bi smel še kdaj vleči na dan nesrečni tisti izostatek Prešernovega gesla — to pa je izgubil tem bolj, ker je urednik takozvane krasotne izdaje ta svoj lapsus, ki pa niti ne sloni edino na njegovi površnosti, v takozvani „izdaji za narod“ že sam popravil. — Za stvar nam bodi, ne samo za reklamni efemerni efekt! —

Taka je torej žalostna resnica in zgodovina nesrečnega izostatka Prešernovega gesla. Da sem jo spravil v Saturi na razgovor, mi bo vkljub vsej kočljivosti njeni g. A. že oprostil, vsaj velja o njej docela oni znani izrek „difficile est saturam non scribere“. — — Nekaj pa končno vendar moram še naglasiti in v imenu prostosti protestirati proti temu, da bi kdorkoli kogarkoli s kakim „čudim se, da si upa . . .“ gonil v naši literarni sobici takorekoč za vrata, ali da bi s kakim „revček — ševčik“ namigaval na znani sonet Prešernov o Apelovi podobi, pa da bi, če bi se le kdo izpredrznil ziniti skromno kritikujočo besedo, tistemu namigoma očital, kako se je „na visokem kritičnem stolu **razkoračil**“. Kolikor še nisem — bom skusil še pokazati, da glede **teksta** vzdrže Bambergove izdaje vsako paralelo z Wagnerjevo (Ničmanovo), Fischerjevo in Schwentnerjevo — in da redaktorji Prešernovi iz l. 1866, 1896 in 1902 niso še Apeli, jaz pa tudi ne samo kopitarček. —

Prošnja.

Boj težak je na kolenih!
Reši moje trudne rame,
reši dušo spon ognjenih,
ti, ki si jih vrgla name!

Daj mi leka, pozabljenja:
spet bi ljubil domovino
in Boga in cilj življenja,
slab tobak in kislo vino!

Vladimir Levstik.

Satura.

Spisal L. Pintar.

Bei der Redaktion des Textes hielt sich Aškerc,
wie es zu erwarten war, meistentheils an Pintar. —

Fed. Evg. Korš. (Archiv f. slav. Philol. XXV, 639.)

es previdno pravi g. prof. Korš „meistentheils“, ker je nekaj mest še, na katerih se je gosp. redaktor Schwentnerjeve izdaje oddalil od redakcije izdaje Bambergove, oziroma od pravega Prešernovega besedila, — žalibog da tiste — ali mar poprave? ne! — izpremembe besedila niso prav nič pripomogle k „harmonski tekstni obliki“, s katero bi se g. A. rad ponašal, marveč so harmonijo v tekstu tupatam znatno porušile in pričajo — ne morda o sami pozabljenosti in površnosti, kakor n. pr. izostatek gesla, — ampak kar naravnost o nerazumljenju dotičnih mest v Prešernu. Prvi pogoj „redakcijske prakse“ pa mora biti, da redaktor do pičice razume besedilo, katero redigira; če pa česa le ne razume (in to se pač lahko primeri), — tedaj pa naj kar skrupulozno - natančno prepíše, oziroma posname predlogo.

Že v Lj. Zvonu (XIII, 245) sem bil v referatu o dr. Trtnikovi programski razpravi o jeziku Prešernovem med drugimi Levstikovimi slutvo-popravki omenil znani stavek iz Bogomilinega pripovedovanja „Ko šla domú sem z družbo naj'no v glavi“, ki ga je Levstik potvoril v „Ko šla domu sem z družbo naj'no v glavi“, ter razjasnil, da se naj „z družba“ (= združitev, Vereinigung) nikar ne zamenjava z „družbo“ (Gesellschaft) in da je zmisel Bogomilinih besed ta: „domov grede sem spotoma premišljevala o najini združitvi, češ, ali naju pač kedaj združi vez zakona ali ostaneva ločena“ i. t. d. Toda g. A., ki sicer trdi (Lj. Zv. XXII, 853), da si je bil vzel za podlago svoje redakcije izvorno izdajo iz leta 1847, vendar na 223. strani svoje izdaje iznova vkljub izrecni moji razlagi piše „z družbo“, dasi imá izvorna Prešernova izdaja na 184. strani jasno besedilo „z družbo“ (tožilnik!). Takih' tožilnikov je najti pri Prešernu še dokaj. Tako n. pr. pravi v ‚Prekopu‘: „Kaj čutar'co čez pleča iz mesta ven hitiš?“ in v ‚Nebeški procesiji‘ prihaja zve-

ličanih truma „na banderih jagnje božje, roženkrance na vratéh“ in v Parizini zopet (5, 3)

in (10, 17)

„Dolg v mislih ona vleže se
na stran srcá zaupljiv'ga“ —
„oči v tleh, čêlo polno grb,
roké na križ, v obrazu led,
na ustnih zasram'vanja sled
sedi gospej, žlahtnikov red“ . . .

Harmonija teksta je kajpada zahtevala, da ignorirajmo pristno Prešernovo besedilo — in da svojeglavno propagirajmo Levstikov slutvo-popravek.

V zadnji kitici pesmi „K slovesu“ je pisal Prešeren: „Od pomoči nje **podprt**“, Levstik je žalibog že čutil nagon do popravka ter uvrstil v svojo redakcijo potvorjeno besedilo: „Z njeno pomočjo **podprt**“, češ kakor da potrpežljivost (oziroma pomoč potrpežljivosti) ni činiteljica, ampak samo le sredstvo podpore, dasi vendar vemo, da tisti, komur dajo drugi pomoč in podporo, je **od** njih (**od** staršev, **od** dobrotnikov, **od** podpornikov) podpiran **z** denarjem, **z** živežem, **z** obleko, **z** dobrimi sveti in navodili i. t. d. Misel je pač jasna: pesnik pravi, da bo stara njegova ljuba znanka „potrpežljivost“ sklenila z njim zakonsko zvezo, ona da mu bo v podporo, ona da mu bo pomagala nositi pezo življenja; jasna pa je tudi personifikacija te njegove ljubice in podpirateljice — in jasno je tedaj, da je potrpežljivost vprav činiteljica podpore in ne samo sredstvo, da je torej pravilno **od** in ne **z**. G. A. se je pri svoji redakciji sicer v tej točki hvalevredno povrnil k pristnemu Prešernovemu besedilu, pa jo je žalibog zavozil v drugi točki; dal je namreč natisniti: „Od pomoči nje **potrt**“, ne pomislivši, da pomoč le dviga in **podpira**, **drži** in **nosi**, a samo teža (peza) da **tlači** in **pritiska** in **tare**. —

Gospod A. misli (Lj. Zv. XXII, 854), da sem kakor Levstik tudi jaz Parizino pilil in popravljaj. Tega bi sicer brez preiskave in dokazov ne smel misliti, vsaj sem v predgovoru krasotne izdaje (str. V.) pošteno navedel svoje izpremembe Prešernovega besedila, namreč „ustno“ namesto „žnabla“ in obrazovanje trpnega sedanjika z „je“ namesto z „bo“, — in kdor se sam noče potruditi, da bi poiskal rokopisnih virov in ob njih primerjal tekst moje redakcije, me tudi v tem pogledu ne sme sumničiti nespoštljive samovoljnosti v redigiranju. Prešernov prevod Parizine je ostal sicer torso in obsega samo dve petini cele Byronove pesnitve, toda ta Prešernov fragment,

dasi samo kar na prvo roko vržen na papir, je vendar ohranjen tako, kakor ga je Prešeren napisal svojeročno — in dasi jezik v tem prevodu res ni najboljši, tako slab pa vendar tudi ni, da bi moral delati sive lase popravljajem, ki bi ne vedeli, kako naj odero od prelagatelja Prešerna ustreljene kozle. — — (Glej Lj. Zv. XXII, 853.) Ah, da bi jih le popravljachi sami ne streljali!

V 18. verzu 6. odstavka Parizine je izpremenil redaktor A. imenovalnik „grom“ v dajalnik „gromu“ ter določil besedilo verza „zadene dušo gromu enak“ in priklopil ta verz k primeri o morskem valu, češ: val morja zadene gromu enak Azovo dušo. Ne val od viharja zadrevljeni, ampak Hugovo ime je gromu enako treščilo v Azovo dušo, — Hugovo ime, ki je Parizini v spanju ušlo čez ustnice in soprogu izdalo njen greh (prešustvo z njenim pasterkom —? — Hugom) in njegovo sramoto (da mu žena rožičke stavi), to ime je tisti bučečemu valu enaki grom, tisti nepričakovani strele udar, ki Azu razbije srčni mir. Ta stavek ne spada k primeri o valu grmečem, ampak po premoru za primero sledečem nadaljuje popis vtiska na Azovo dušo, oziroma povzame in obnovi oni „grom sodnjega glasu“ iz 4. in 5. verza tega odstavka — in se ima začeti z véliko začetnico: „Zadene dušo grom enák“ (ein gleicher Donnerschlag). — V Haugwitzovem prevodu se ta verz glasi: „So trifft des Azo Herz ein Stoß“. — Kaj pa „glas krivde“ (6, 11)?! — —

Gosp. A. se tudi spotika nad tem, da je Prešeren prevajal izraz „Schuld“ z besedo „dolg“, — in zato je zamenil v Parizini povsod ta Prešernov izraz po Levstikovem vzgledu z drugimi: strah (3, 13), krivda (5, 3; 6, 11; 8, 4; 11, 9; 12, 11), češ da „dolg“ je le denarni dolg, a moralna „Schuld“ da ne more biti drugo nego „krivda“. Strah (3, 13) za „Schuld“ je popolnoma nedopustno, to je jasno; pa tudi množina v verzu (12, 11) „potem plačilo **krivd** ostro“ je nedopustna; kajti le eno krivdo sinovo hoče Azo kaznovati, da mu je namreč zvodil ženo, da se je spustil s svojo mačeho v tajbo. Sicer pa se mi zdi, da vkljub moderni rabi Aškerčev nazor glede tega vprašanja v slovenski sinonimiki ne bo mogel obveljati. Od najstarejših časov pa do danes se glasi 5. prošnja v slovenskem očenašu: „Odpusti nam naše dolge“ in stari rokopis „očitne izpovedi“ iz XV. stoletja ponavlja desetkrat frazo: „Jaz se dolžan dam“ (= jaz se krivega spoznam); toda po mojem mnenju nikomur ne pride v glavo, da bi pri teh izrazih na omenjenih mestih mislil morda na menice in zadolžnice in vsakovrstna dolžna pisma. — In z glagolom „dolžiti“ (obdolžiti, beschuldigen) nikakor

ne združujemo pojma „v dolgove zakopavati, z dolgovi obremenjati“ (za to nam služi **zadolžiti**), ampak: „kriviti in sumničiti koga, to je: krivdo nanj zvrčati“. — Treba torej premisliti in preudariti, dasi ne tajim, da moderna raba bolj nagiblje na Aškerčevo razločevanje, vpraša se le, ali po pravici. — Navedeni vzgledi kažejo, da ne! —

V 7. verz 13. odstavek Parizine ima Prešeren besedilo: „trepečo dene nanj roko“. Levstik si je, ker mu ta particip ni ugajal, pomagal s pridevnikom ter pisal: „trepčno dene nanj roko“ (die zitternde Hand), dasi bi se bil ob glagolu „trepéti, trepím“ (III, 2) lahko zadovoljil s participom „trepečo“, ki ga je zapisal Prešeren in ki je živejši od pridevnika. Toda g. A. je zopet po svoje zasukal tekst in ga — vsaj kakor si on domišlja — izboljšal v toliko, „da se dá čitati“. — Njegove redakcije besedilo se glasi: „Trepeče, dene nanj roko“. — Čutil je pač, da se s trepetanjem ne da skriti niti obraz niti očesa divje beganje in bliskanje, pa je z veliko začetnico osamil ta potvorjeni verz in mu tako vzel tesno zvezo s prejšnjim, — kakor da bi bilo s tem kaj pomagano in umevanje olajšano. — Misel je pač jasna: Da bi skrili divje jeze kipenje, pokrije si Azo obraz s trepečo ali trepetajočo roko. —

Tiste gosto posejane pike (...) v tej redakciji Parizine tudi ne olajšujejo umevanja in se prav nič ne strinjajo ni z Byronom ni s Prešernom, kajti ta dva, če že sploh postavita pomišljaj, pomislita možko v trdni potezi, ne pa da bi po moderni razvadi drobila in mrvila svoje pomišljaje. —

Da bodo bodoči prirejevalci Prešernovega teksta na jasnem, hočem se tudi glede Parizine odkrito izpovedati in priznati sled pile. Prešernov prevod je ohranjen v dveh odlomkih; prvi odlomek, ki je bil zaostal v Levstikovih rokah, a je po njega smrti prišel v dar gosp. E. Guttmanu, je bil natisnjen leta 1903 v Zborniku Slov. Mat. V, 128, drugi odlomek pa je po g. Ernestini Jelovškovi prišel v last g. Bamberga. (Primeri v Zborniku Slov. Mat. V, 131 opombo.) Meni je pri redakciji služil samo za drugi odlomek Prešernov avto-gram, za prvi (Guttmanov) odlomek niti vedel nisem in sem se moral ravnati v prvem delu edino po Albina Arka prepisu, ki sem ga našel med takozvanim Levstikovim gradivom. Rajši sem se ravnal po tem prepisu nego po Levstikovi redakciji v Wagnerjevi izdaji, o kateri sem znal, da na popravljajski strasti strada. Enkrat sem pa le tudi jaz podvomil o natančnosti prepisa in sem eno besedo zasukal po svoje. V 14. verz 6. odstavek ima Prešernov rokopis izraz „jeznina“, a jaz sem ga nadomestil z „ježina“. K tej pre-

membu me je pa napotil tale pomislek: Jeznina bi moralo po analogiji izrazov mostnina = mostovina (Brückengeld), cestnina = cestovina (Straßenmautgebühr), poštnina (Postporto) i. t. d. pomeniti toliko kot plačilo od jeza (Deichgeld), kakor pravilno uči že Cigale. Amplifikativni sufiks „-ina“ pa se zaobeša na samostalniška debla direktno in tako dobimo bodisi iz jez ali ježa (Damm) le obliko ježina, kakor iz breg brežina, iz dol dolina, iz plan planina i. t. d., seveda ta plan ni pridevnik plan, -a, -o, ampak samostalni plan, -i, ž. sp. (t. j. odprt kraj brez drevja in gozda).

G. A. na večkrat že navedenem mestu piše tako: „Kar se tiče interpunkcije, se ravnam od nekdanj po načelu, da morajo veljati v pesmih ista iz naravne logike rezultujoča pravila kakor v prozi. Po tem načelu sem korenito uredil tudi Prešernovo interpunkcijo.“ — Bravo! Po tem načelu se ravnajo tudi drugi, in tudi Prešeren, ki bi ga jaz ne štel za slabejšega logika in misleca od njegovih popravljačev, se je gotovo ravnal po tem načelu. Nečesa pa vendar ne smemo prezreti! Najprej je merodajna naravna logika pisateljeva, potem šele pride na vrsto naravna ali nenaravna logika raznih redaktorjev, to se pravi: redaktor se najpoprej potruji, da po pisateljevih interpunkcijah doženeš njegovo logično misel, nikakor pa nimaš pravice, da bi kar svojevoljno in samooblastno vrival pisatelju prevalentno (?) svojo logiko. Meni se vidi, da je tista korenita ureditev Prešernove interpunkcije res prèbujen cvet domišljavosti in bahavosti. Pokazal sem že to o svojem času na raznih vzgledih raznim redaktorjem in popravljačem (glej Ljub. Zv. XVI, 579, XXVII, 309). Vzemimo še za vzgled korenite uredbe Prešernove interpunkcije prvo kitico „Orglarja“.

Prešeren:

Popusti posvètno rabo
Orglarček in grè v puščavo,
Tam prepevat bôžjo slavo,
Svôje citre vzame s sabo.

Aškerc:

Popusti posvetno rabo
orglarček in gre v puščavo,
tam prepevat božjo slavo.
Svoje citre vzame s sabo.

Kako visi zdaj zadnji verz v zraku! Naravno je vendar, da zvežem namenilnik „prepevat“ z zadnjim verzom. Čemu vzame orglarček svoje citre s seboj? Da bi v puščavi prepeval božjo slavo. Če zvežem ta namenilnik s predikatom „gre v puščavo“, tedaj mi je prislov „tam“ poleg njega odveč — in kje je harmonija? Enako debelo napako v interpunkciji nam kaže v Aškerčevi redakciji 7. kitica „Orglarja“, ki ima po njegovem tole obliko:

„Lej, kalin, debeloglavec,
trdokljunast kos je svoje
pesmi pustil, lepše poje,
Podučit' ne dá se slavec!“

Adverzativna zveza, bodisi z veznico ali brez nje, zahteva le vejico! Kalin in kos sta se dala poučiti, a slavec se ne dá. —

V zadnjem verzu zadnje kitice „Prekopa“ je vrnil g. A. tudi nepotrebno vejico: „pokopat k tolovajem, biričem ga dadé“. Ta vejica dela vtisk, kakor da stoji namesto izostale veznice „in“ in da sta oba dajalnika na isti stopinji, oba zavisna od predloga „k“. — Misel pa je ta: Pevčevo truplo izroče biričem, naj je pokopljejo k tolovajem.

Kako naj se opraviči vejica v verzu: „Pravljica po Ezop' od vas zapeta, i. t. d. ali pa v temle stavku: „Al ko si je 'zvolila, mladenča družega“ ??

Torej le počasi s korenito ureditvijo interpunkcije!

Rokoko.

Zakaj ti prsi trepečejo,
ko gledaš mi v hladne oči?
Zakaj se za noskom leskečejo
ti žalostni biseri?

Prisegel bi skoro, devičica,
na vrata presladkih nebes,
da čudna ti klije cvetličica
v globini teh sinjih očes!

Vladimir Levstik.

Pesem.

Ivoje oči, o dekle,
so me pozdravile,
lepe sanje mladostne
dušo preplavile.

Ali to so sanje,
to so sence samó,
v tihem času, o polnoči
preko duše gredó.

V tihem času, o polnoči
čez dušo radost gre
kot zlata zvezda preko neba —
čez moje trudno srce.

Milan Pugelj.

Satura.

Spisal L. Pintar.

Analiza in sinteza — kaj je ὕστερον,
kaj bodi πρότερον. — —

o vprašanje se mi vidi, da bi se moralo naglovednim in naglosodnim mojstrom sinteze posebno priporočiti v resen preudarek. Nam skromnim analitikom, ukvarjajočim se s podrobnim raziskovanjem, se zdi analiza za točno razumevanje pesnikovega besedila prav koristna in na mnogih mestih neogibno potrebna, pa se zato ne strašimo očitanja, da „s pustim analizovanjem skrunimo pevsko svetišče“. — Pravijo, da imajo, kadar zidajo kralji, samotežniki in taligarji dokaj opraviti. Prešerna smatramo še vedno za kralja na slovenskem Parnasu, pa ni čudo, da tudi v prešernoslovju komaramo in se ubadamo razni literarni samotežniki, eni s samokolnico svojega razmišljanja, drugi z bolj uglajeno dvokolnico paberkovanja in „zbi-ranja raztresenih udov“, da bi razbistrili in razjasnili, kar se nam zdi, da v Prešernu ni na prvi pogled jasno. Nikdar se nam pač ni prav hotelo, da bi pritrdili tisti lahkotni trditvi v uvodu Wagnerjeve izdaje (str. 14.), češ da so Prešernove posamezne pesmi tako lahko-umne in jasne, da jim ni treba nikakršnega razlaganja, kajti prav ta izdaja s svojimi včasih nakaznimi potvarami Prešernovega besedila taki trditvi odločno ugovarja in jo stavi na laž. Analiza torej, ki nas ima privedi do jasnega umevanja, do prave, iz besedila samega po pesnikovi naravni logiki dognane in določene misli — ta „pusta“ analiza (kakor jo radi nazivajo naglovedci), ta je za nas važni πρότερον. Visoko jo cenimo, zavedajoč se, da je nihče, ki mu je res do jedra, ne sme prezirati in smatrati za malovažno, nego da jo je treba čislati in trezno negovati. — Če pa hoče ostati analiza na trdni podlagi, se mora tesno oprijemati pesnikovega besedila in njegovih interpunkcij. Zato je pa zopet zelo važno, da to besedilo prav natančno poznamo. Kje pa se moremo s točnim besedilom pesnikovem bolje seznaniti, nego če vzamemo v roke njegov rokopis, njegov avtogram? Čuditi se torej moramo taki redaktorski opoklosti, kakor se nam kaže v znani recenziji (Lj. Zv. XX, 118), ki tako prezirljivo govori o rokopisih: „urednik se sklicuje na neki cenzurni

rokopis, ki se baje nahaja v deželnem muzeju . . . Čim je knjiga natisnjena, v istem hipu izgubi rokopis vsako meritorno veljavo . . .“ Res, kdor zna tako ceniti pesnikove svojerodne zapise, je pač edini poklican(?) za redaktorja njegovega literarnega blaga! — Proti takim nazorom bi pa pač morda lahko protestiral Prešeren „z rokami in nogami“ (l. c. 120); toda, kolikor vemo o Prešernovem mirnem značaju in njegovi dobrovoljnosti, smemo pač sklepati, da bi ga celo v tem slučaju prirojena dostojnost in taktnost obvarovali takega malomodrega vzhita, — mislim, da bi se kvečemu malo nasmehnil. —

Res je sicer, da najlaže še pogrešamo pesnikov rokopis pri onih proizvodih, ki jih je on sam pod svojo redakcijo dal v tisk; vendar je tudi pri teh redigiranje teksta mnogo olajšano, če imamo poleg prvotne izdaje pred seboj tudi rokopis — vsaj zaradi kontrole, ali ni morda kak korektor med tiskom vtihotapil v besedilo kake izpremembe, ki bi ne bila v soglasju s pisanim pesnikovim besedilom, — torej morda(?) ne njegova. — Ko bi se bil g. A. potrudil pogledati v tisti „neki cenzurni rokopis, ki se baje nahaja v muzejski knjižnici“, lahko bi se bil prepričal, da se nahajajo v njem s Prešernovo roko zapisani tisti (kakor jih blagovoli nazivati vsevedežni recenzor A.) „neumestni in brezokusni“ nadpisi: „Sonetje ljubezni, Zabavljivi sonetje, Sonetje nesreče“ — in lahko bi si bil tudi premislil, kaj bo govoril in kako bo modroval, predno je začel, — naglovedec —, radovernemu svetu (Lj. Zv. XX, 119) pridigovati, s kakimi „naivnimi“ nadpisi da je redaktor Bambergove izdaje oskrnil Prešernove sonete, predno je začel začudeno vpraševati, kateri demon zaslepljenosti mu je nasvetoval te „neumestne nadpise“, predno je začel „na dolgo in široko in dramatično razkladati“ samovoljno in predrzno ravnanje redaktorjevo, ki je — „s kako pravico?“ — dajal skupinam Prešernovih sonetov nadpise, — proti katerih stupidnosti in brezzmiselnosti bi baje Prešeren „z rokami in nogami“ protestiral, ko bi jih videl. — No hvala Bogu, videl jih je, ko jih je sam zapisal, videl še pred nesrečnim redaktorjem in pred naglovednim recenzorjem — ne samo videl, nego sam pogodil in prav vsebini primerno pogodil jih je. Da so sonetje „venca“ erotični in da spadajo tudi med „sonete ljubezni“, to je jasno in o tem ni dvomil niti Prešeren niti redaktor Bambergove izdaje in zato je uvrstil sonetni venec med 6. in 22. sonet te skupine. Prva skupina „Sonetje ljubezni“ šteje po Prešernovi razdelitvi 31 sonetov, druga skupina „Zabavljivi sonetje“ ima samo tri, a tretja

„Sonetje nesreče“ ima šest sonetov, sama zase pa sledita še soneta „Memento mori“ in „Matiju Čopu“, zadnji kot dedikacijski uvod „Krstu“, kajti s tem sonetom poklanja pesnik elegični, resignacije polni svoj spev (Krst) prijatlovim manom. — Edino, kar bi se glede prve skupine z recenzorskega stališča dalo prigovarjati, je to, da bi se bil moral nadpis „Sonetni venec“ kot podrejeni nadpis nižje stopinje tipografsko primerno označiti z nekoliko manjšim tiskom nego glavni nadpis „Sonetje ljubezni“, ali pa da bi se naj bili morda ostali sonetje te skupine numerirali, namreč oni pred „Vencem“ z 1 do 6, a oni za „Vencem“ z 22 do 31. —

Nadpisi sonetov so torej pristno Prešernovi, ne puhla iznajdba redaktorjeva — in g. recenzor, ki (Lj. Zv. XX, 119) „tako veselo“ zatrjuje, da Prešeren sam ni dal sonetom nobenih posebnih nadpisov, in „s tako slastjo“ poudarja, da urednik ni imel pravice, prenavarjati tekst, da ni imel pravice, dajati sonetom kak naslov itd., bi bil pač bolje opravil, če bi si bil ogledal Prešernov rokopis in se poučil o stvari, o kateri je mislil da mora tudi on eno povedati. — G. recenzor menda misli (l. c.) svojo trditev, da je sonetni venec tudi erotične vsebine, (čemur pač nihče ne oporeka), nekako podpreti z opombo, da kaže „magistrale“ v začetnicah ime Primicove Julije. Prav! Zdaj pa vzemimo v roko Schwentnerjevo izdajo in si oglejmo v njej Prešernove akrostihide. Prva v magistralu „Sonetnega venca“ ima sledečo obliko: *Primicovl julji*, a druga v 27. sonetu sledečo: *MaTeVžo lAngusu*. Skoraj bi človek mislil, da ima pred seboj hronograme in ne akrostihid. Če se že oprimemo moderne metode glede velikih začetnic v začetku posameznih verzov, da namreč stavimo veliko začetnico samo tam, kjer se začenja popolnoma nov stavek, nova perijoda, nam vendar kaže pri akrostihidah izjemoma popustiti in odjenjati od teh modernih principov; — vsaj jaz bi tako sodil, dasi nisem ravno neprijatelj doslednosti.

G. recenzor tudi obširno poroča o svoji porazdelbi „dostavka“ pod rubrike, ki jih je bil Prešeren v svoji izvorni izdaji uvedel, ter pravi: „Pod I. rubriko „Pesmi“ sem bil uvrstil „Zdravijco“ (ki jo je tudi g. urednik **sedaj pustil** v tem oddelku) . . .“ Zopet se g. recenzor moti. Nisem je sedaj šele pustil v tem oddelku kot majhno koncesijo od založnika najetemu(?) vrhovnemu pregledniku, ne, — ampak prvotno že sem jo bil uvrstil v prvi oddelek, ker sem iz rokopisa razvidel, da jo je bil Prešeren sam v ta oddelek odmenil in da mu jo je le cenzura črtala, sicer da bi jo že v izvorni izdaji morali imeti v prvem oddelku. V „dostavek“

sem odrinil samo tisto, česar ni bil pesnik sam uvrstil ali vsaj ne nameraval uvrstiti v svojo izdajo. Vse to je obširno razloženo v predgovoru (stran III.). —

Teže že pogrešamo rokopisov pri onih proizvodih, ki so sicer že natisnjeni, toda ne pod avtorjevo redakcijo, katerih natisk je marveč oskrbel kak drug redaktor. Vzemimo za primer 21. kitico „Nebeške procesije“. Ta se glasi v prvem natisku (Kr. Čbelica V. 23):

Da bi brezno bõlj ukalo,
Je možovu misel dal,
De gospõdo bõlj to malo
Na strelishe vkup je zbral.

V Wagnerjevi izdaji ima drugi verz te kitice to-le obliko: „V misel je Možévi dal“. — Ker rokopisa te pesmi nisem imel na razpolago, držal sem se, kar je naravno, glede besedila bolj prvega natiska izpod Kastelčeve redakcije, ker sem si mislil, da je morda vendarle Kastelic Prešerna manj popravljajl nego popravljanja željni redaktor Wagnerjeve izdaje, ki je po Cimpermanovem svedoštvu (Ljublj. Zv. I, 577) „Nebeško procesijo“ res popravljajl. — Toda eno me je osupnilo: Čbelica ima „možovu“ z malo, Levstikov tekst „Moževi“ z véliko začetnico. Kdo je ta „mož“, ki ga ima tu pesem v mislih, ta zbiratelj male gospode na strelisču? — — Če človek česa ne ve, je naravno, da vpraša druge, o katerih si more misliti, da utegnajo vedeti. Tudi jaz sem vpraševal in dobil z začudenjem združen odgovor: „I, kdo drugi nego župan Hradecky?“ Razmišljajl sem zopet o tem odgovoru, pa se mi stvar vendar ni hotela zdeti nič prav verjetna. Res, da je bil Hradecky tisti mož, ki je ljubljansko strelsko družbo, ko je bila že precej na koncu in je imelo strelisče leta 1829 takorekoč priti na boben, z vplivnim svojim zanimanjem zánjo nekako podprl, — in ko se je leta 1833 odbor na novo konstituiral, izbrali so si strelci njega za protektorja, a ravnatelj je bil baron Schweiger, mojstra strelcev sta bila Andrej Smole in Jos. Karinger, adjunkta pa Karel Moos in Jos. Kos. — Lahko si mislimo, da Hradecky kot župan in tudi sicer zelo mnogostransko vprežen mož ni utegnil, da bi se bil ravno za strelisče toliko brigal in zbiral „malo“ gospodo, — in da je moral menda kdo drugi brigati se za to in voditi notranje društveno delo zbiranja male gospode. Pa še nekaj drugega je, kar ugovarja taki razlagi. Res je bil Hradecky — cel mož v polnem pomenu besede, toda če rabimo apelativno ime, ki je z lastnim imenom v predikativnem razmerju, po antonomaziji namesto lastnega imena samega, vendar

še nikakor ne gre, da bi pisali ta apelativnik z veliko začetnico. Če pravimo z antonomazijo namesto Prešeren „pesnik“ ali namesto Demosten „govornik“, vendar teh samostalnikov ne pišemo z veliko začetnico. Če je torej Prešeren pisal „Možovu“ z veliko — in mislim, da je posnel Levstik to pisavo po rokopisu, da se je ni na celem izmislil, — tedaj moramo iskati v tej obliki le pravo lastno ime. Soditi bi se dalo, da je bil to ljubljanski meščan Karel Moos, ki so si ga bili izbrali strelci leta 1835 (tega leta je namreč nastala „Nebeška procesija“) za nižjega strelskega mojstra. Ime Moos je javaljne Moos (mah), ampak utegne biti ali okrnjenka iz Amos ali pa, kar je verjetnejše, naravnost Moses, kakor n. pr. Abram iz Abraham. Preobrazil pa je je Prešeren popolnoma pravilno po naših glasoslovnih pravilih, kakor imamo n. pr. iz Rose roža, iz Glas glaž itd.; zanimivo pa je to, da je je prav tako kakor samostalnik „mož“ sklanjal po *u*jevski sklanjatvi, kakor se v gorenjščini pogosto sliši: „možóvu“ (dem Manne). Ker o tem možu in njega osebnih svojstvih, bodisi vrlinah, bodisi hibah, ničesar ne vemo, tudi ne moremo sumiti, da se li skriva nekaj hudomušnosti za to sličnoglasno zamembo. — Jaz sicer pri redakciji nisem imel pred seboj rokopisa Prešernove pesmi, vidi pa se na tem slučaju, kako važno da bi bilo poznati pesnikovo pisavo, da bi prav za gotovo vedeli, kdo da je popravljaj, Kastelic ali Levstik, vidi se, da tu prav težko pogrešamo rokopisa. —

Še teže ga pa pogrešamo pri proizvodih, pri katerih ima Wagnerjeva izdaja pod črto opombo „Do zdaj še nenatisneno“, ali pa pri še novejših objavah. Seveda tudi rokopis lahko zapelje, kakor je n. pr. zapeljal Kreka, Vidica in mene pri nekaterih nemških, s Prešernovo roko zapisanih proizvodih, da smo jih radoverno smatrali za Prešernove. Primeri o tem izborna kritično opazko Žigonovo na 150. strani V. zvezka Zbornika iz leta 1903. — Važnost rokopisov bom poskusil dokazati še na epigramu „Bog“. — Da nam je ta epigram pisati v treh verzih, ne v štirih, kakor ga imamo v Wagnerjevi izdaji (stran 255), nam je bistrourno izkombiniral že prof. Korš (Ljublj. Zv. XX, 808). Vendar bi želeli še rokopisnega potrdila tej kombinaciji. — Drugi (oziroma tretji) verz tega epigrama v Wagnerjevi izdaji „Ki vodi vekomaj v nebo“ ima v Levstikovem gradivu tole obliko: „Ki vodi vekomaj v **ne-bo**“. Tu zopet vprašamo, kaj je pravo: ali „nebo“ (Himmel) ali „ne-bó“ (tírd) nicht sein), ali je to Prešernovo ali Levstikovo. Zopet pogrešamo rokopisa, da bi si mogli ustvariti prav zanesljivo sodbo.

Pa preidimo k tretjemu (ozir. četrtemu) verzu, ki se glasi v Wagnerjevi izdaji „Kar je, kar bilo in kar 'bo“, ki sem mu pa jaz restituiral obliko „Kar je biló, kar jè, kar bo“. Utegnil bi kdo vprašati, „s kako pravico“ sem se osmelil do take „samovoljnosti“. — Res, da se tu ne morem sklicevati na Prešernov rokopis, kakor sem se mogel pri nadpisih sonetov, ker ga ne poznam in nimam; imam pa vendar razlogov za to izpremembo. Dosledno naglašša Prešeren pomožnikov deležnik vseskozi na drugem zlogu, torej: bilà, biló, bili (b'la, b'lo, b'li), nikdar na prvem. Kjer najdeš v Wagnerjevi izdaji pri dvozložnih oblikah pomožnikovega deležnika naglas na prvem zlogu, je vselej to Levstikovo popravilo. Prešernovo besedilo se n. pr. glasi:

Kdaj vgasnila bilà bi kriva vera,
Bi vdova ne bilà žen marsiktera!

a Levstikova redakcija pravi:

Kdaj vgasnila bi kriva bila vera,
Žen bi ne bila vdova marsiktera!

Kdor je nekoliko opazoval narodovo govornico in ni morda slepo navdušen privrženec takozvanega olikanega govora, bo menda pač priznal, da je dati prednost Prešernovim oblikam pomožnikovega deležnika pred neopravičenimi popravami popravljačev. Če pa vem, da je Prešeren v naglaševanju teh oblik dosleden in vseskozi zvest svojemu narečju, tedaj tudi smem sklepati, da je povsod na prvem zlogu naglašene dvozložne oblike tega deležnika staviti na rovaš popravljačev, če tudi slučajno nimamo Prešernovega rokopisa za dokazilo. Če torej čitam v prevodu iz Anastazija Grüna verz: „Željé bi bile tri“, moram vedeti, da se je moralo Prešernovo besedilo glasiti: „Bilé bi želje tri“. — Wagnerjeva izdaja ima v napisu na grobu Čopovem verz: „Ko bili bi mu daljši časi dani“, a na grobu samem čitaš napis: „Ako bi daljhi zhañ bli mu dani“. Enako lahko sklepam, da se tudi v zgoraj omenjenem epigramu sklepni verz ne more glasiti tako, kakor ga navaja Wagnerjeva izdaja, ampak da se mora glasiti tako, kakor sem ga brez rokopisa restituiral. En pomislek bi utegnili pri tej konjekturi še nastati; Levstikova redakcija stavi namreč na prvo mesto sedanost in na drugo preteklost, moja preuredba pa ravno nasprotno. — Res, da hvali Plutarh v svojem spisu „o pogojni besedici εἰ (če) v Delfih“ (VI.) Homerja z ozirom na 70. verz I. speva Ilijade (τά τ' ἐόντα τὰ τ' ἐσσόμενα πρὸ τ' ἐόντα), češ da je pravilno postavil najprej sedanje,

potem prihodnje in preteklo, ker se po naravnem vzporedu vrši sklepanje iz sedanjosti, t. j. iz tega ven, kar jè, se oziramo na to, kar je biló, pa na to, kar še pride. Toda isti Plutarh pripoveduje zopet v spisu „O Izidi in Oziridu“ (IX.), da je imel Izidin kip v mestu Saïs napis: „Jaz sem vse, kar je biló, kar je, kar bo, in mojega zastora ni še noben smrtnik nikdar odgrnil“. — — Jasno je torej, da po redu naravnega razvoja sedanjost, dasi nam najbližja, preteklosti še le sledi. A poleg te zaporedne razvrstitve teh treh dob v razvoju časa je bil zame odločilnega pomena še drug moment: poleg krepkega asindetona dosežem namreč pri tej razvrstitvi še jasen odmor ravno na polovici verza in z njim obenem lepo sorazmernost in soglašanje z začetnim verzom. — —

* * *

Ko sem bil predlanjskim začel pisati „Saturó“, sem imel namen, brez določenega reda razpravljati razna tekstna in komentarna vprašanja iz Prešerna, in nisem prav nič mislil zaiti v satirični ton. — Prišlo je drugače. Vem sicer, da se občinstvo ne more toliko zanimati za dolgočasno „Saturó“ kakor za kratkočasna „odprta pisma“, toda — nekoliko bo že potrpele tudi s to dolgočasnostjo. Kakršen je zaklic v šumo, takov je odmev. — Če bi se kdo v kakem bolj ali manj znanstvenem vprašanju brez prave utemeljitve in brez trdnih razlogov skliceval samo — recimo: na svoje „profesorstvo“, kaj ne da bi se nekoliko osmešil, kajti literarna republika se res ne sme naslanjati samo na izpitna izpričevala, diplome in naslove, ampak potrebuje trdnejšega temelja. Toda take ošabnosti mi, mali analitiki, menda še nismo zagrešili, tudi v tajnih, tihih mislih ne; — no! — ker se pa te ne dajo kontrolirati, recimo: vsaj v besedi in dejanju ne. To bo pač tudi g. A. moral priznati. Zdaj se pa okrenimo na drugo stran. Kaj pa, če se kdo samohvalno sklicuje na svoj estetični okus in prësamozavestno bobna ob svojo redaktorsko prakso — —? Pravično mislim da bi bilo meriti sebe z istim vatlom kakor druge. In ker se je blagovolil g. A. nehote spomniti VII. poglavja iz evangelja sv. Matevža, mi menda pač ne bo zameril, če sem se tudi jaz nehote domislil **tudi VII.** poglavja, toda poleg Matevževega še iz drugega avtorja, namreč iz Platona v Sokratovi apologiji (*καὶ ἄλλοι ἡσθόμην αὐτῶν* i. t. d.).